

TEADUSPOLIITIKA: LOOSUNGID JA TEGELIKKUS

Martti Raidal
KBFI

HETKEOLUKORD

- ❑ Eesmärgiks on teadusmahuka majanduse loomine Eestis 😊
- ❑ Selleks on vastu võetud teadusstrateegia 😊
- ❑ Kõrgharidusega noore palga suhe keskmisse palka väheneb pidevalt 😞
- ❑ Õppejõud ja teadlased on kõige vähem tasustatud 😞

TEADUSE RAHASTAMINE: ALLIKAD

- Arenenud tööstusriikides panustab
 - 1/3 riik ehk maksumaksja
 - 2/3 tööstus
- Eestis on
 - riik on väike (aga enam mitte vaene)
 - teadusmahukas tööstus peaaegu puudub
- Maksumaksja raha **tark ja sihipärane** kasutamine on meile eriti oluline

TEADUSE RAHASTAMINE: INIMESED

□ Staff + laborid

- Tagab jätkusuutlikuse ja järelkasvu
- Stabiilne finantseerimine
- Jagatakse asutustele evalvatsioonitulemuste järgi
- Pikaajaline protsess, hästi defineeritud karjääriredel (track)
- Positsioonid reeglina permanentsed

□ Projektid

- Võimaldab paindlikkust
- Kõik otsused teeb PI
- On suunatud konkreetse lubaduse täitmisele
- Finantseeritakse grantipõhiselt (ETF)
- Reeglina kunagi ei pikendata

STABIILNE FINANTSEERING VS. GRANT

- Teaduse ja ühiskonna jaoks on oluline nende suhe
- Soome näide:
 - Ülikoolide stabiilne rahastamine 😊
 - Akadeemiline vaesus - liiga suur grantide osakaal kogufinantseerimises ☹️

Soome "Teadlased virelevad vaesuses"

KUIDAS ON EESTIS? TAKS

- ❑ Sisuline üleminekuperiood N. Liidu teadussüsteemilt läänelikule kestab ☹️
- ❑ 1990 algul oli vaja süsteemi kokku tõmmata, loomine polnud eesmärk ☹️
- ❑ Baas- ja sihtfinantseerimist antakse evalvatsioonitulemuste alusel teaduskvaliteedi kriteeriumite järgi 😊
- ❑ Baasi reeglid defineeritud seadusandlikult, sihi jagamine on delegeeritud TKN-ile 😊 ☹️

SIHTFINANTSEERIMINE ON "UNIKAALNE"

- ❑ ETIS-es on ≈ 6000 (potentsiaalse) teadlase andmed
- ❑ Sihtfinantseerimise reeglid on üldsõnalised
- ❑ Palgaraha teadlastele jagab **minister** käskkirjaga
- ❑ Teaduskompetentsi Nõukogu (TKN) on ministri nõuandev organ, **reeglid teeb TKN ise**
- ❑ Minister on end taandanud vastutusest ja on "kummitempel"

KES TEEB POLIITILISI OTSUSI KUI MINISTER EI TEE?

- ❑ Sümbioos HTM ametnike ja TKNi liikmete vahel
- ❑ HTM kasutab TKNi ära vastutusest hoidumiseks
- ❑ TKN teeb poliitilisi otsusi, nende eest ei vastuta ja isegi ei pea põhjendama oma tegusid
- ❑ Tulemuseks on täielik haldussuutmatus

KUIDAS TEGELIKULT SIHTFINANTSEERITAKSE

- ❑ Palgaraha jagatakse 100% grantipõhiselt.
Rikutakse seadusandlust.
- ❑ Kõigile teadlastele on kehtestatud "pearaha"
270000 + (36)90000 EEK aasta.
Karjääriredelit põhimõtteliselt ei ole.
- ❑ Võrdluseks: postdoc saab 500000 EEK.
Juhendatav teenib rohkem kui juhendaja.
- ❑ Põhimõtteliselt ei ole olemas palgaraha
tehnilisele personalile
- ❑ Raha antakse alati vähem kui küsitakse,
tegelikult pearaha süsteemi pole olemas

KES JUHIB TEADUS- JA ARENDUSASUTUSI?

- Ülikoolid saavad õpperaha, valivad oma kompetentsi baasil professorid
- TAA nõukogud valivad teadurid, töölepingu sõlmib direktor
- Teadurid taotlevad raha, kas palgaraha laekub ja kui palju selgub hiljem TKNi ja ministri otsusest
- Peaks olema vastupidi
- Grantid ei taga stabiilsust, järjepidevust, järelkasvu, kompetentsi säilimist

FUNDAMENTAALSED NÄITAJAD KONTROLLI ALT VÄLJAST

- ❑ Raha hulk eelarves fikseeritud.
- ❑ Asutustel kasulik paisutada inimeste arvu
- ❑ Iga kaitstud Ph.D. jääb teadusse
- ❑ Põhimõtteliselt puuduvad mehhanismid teadlaste arvu vähendamiseks. On võimalik sulgeda terve eriala.
- ❑ **Positsioonid ja raha pole seotud: Inflatsioon**
- ❑ T. Rõõmu tulemused ongi seletatud: Eesti "Kreekastub" mitte ei "Irimaastu"

PÕHIMÕTTELISED JÄRELDUSED: ME EI ELA J. EINASTO AJASTUL

- ❑ Palgaraha jagamisel toimub poliitiline mäng väga erineva teadusliku tasemega inimeste vahel, teaduslik tase ei ole esikohal
- ❑ Töökohad on tähtajalised kuid rahastamise individuaalne lõpetamine praktiliselt võimatu - karjääri pole, lõputu stress ja bürokraatia.
- ❑ Praegune süsteem ei taga järjepidevust ega teadlaste järelkasvu.
- ❑ Grantipõhine sihtfinantseerimine hävitab senise teaduse (istituudid) aga uut ei loo

VAJALIKUD PÕHIMÕTTELISED MUUDATUSED

- Palk ja positsioon peavad olema seotud
- Tuleb tekitada kvaliteedil põhinev karjääriredel
- Tuleb otsustada kuidas positsioon avatakse ja kuidas lõpetatakse
- Professorid ja teadurid peavad olema valitud individuaalselt välismaiste ekspertide poolt
- Otsustada kuidas rahastatakse tehnilist personali ja infrastruktuuri - "core facilities"
- Eelnevat teevad teadusasutused
- HTM evalveerib teadusasutusi

KONKREETSSED ETTEPANEKUD SEADUSTEMUUDATUSTEKS

- ❑ Poliitikud ja HTM peaks tegema poliitilisi otsusi
- ❑ Jagada baas- ja sihtfinantseerimise rahad teadusasutuste vahel viimase 10 a. baasil
- ❑ Kõik teadlased uuesti valida teadusasutuste poolt individuaalselt rahvusvaheliste reeglite järgi nagu pakuvad J.E. ja M.S.
- ❑ Edaspidi jagab ministeerium raha ümber evalvatsioonitulemuste järgi
- ❑ Vastavad seaduseparandused formuleerivad ja esitavad rektorid+direktorid mitte praegused arvukad HTMi nõukogud

MIDA SAAB TEHA PRESIDENT?

- Vajalik on poliitikute otsus teadussüsteemi reorganiseerimiseks
- Praegune seisukoht, et teadus on teadlaste siseasi, on viinud hävinguni
- Tegelikult vajalikud otsused:
 - Mitu ülikooli jääb Tallinnasse, mitu Tartusse?
 - Tallinnasse ja Tartusse mineva raha suhe?